

Combats per la història i pel patrimoni

L'atenció al patrimoni de la ciutat és l'altra cara de la dedicació a la història de Barcelona. Ni l'un ni l'altra vénen donats: es fan, i queda encara la tasca museística de construir vincles significatius entre relats, objectes i monuments. Si en el camp de la història ens fem ressò, en aquest número, de les relacions entre la monarquia, la ciutat i els jueus al segle XIII i de l'enginy de postguerra en la cerca d'oportunitats industrials amb els microcotxes, en la qüestió patrimonial el registre s'amplia. El Butlletí anterior es referia a les intervencions urbanes del Pla Barcino. En aquest, els articles s'interroguen sobre com abordar la música, la cuina, la pintura i el cinema, deturant-se a les pàgines centrals en els reptes que planteja la col·lecció de la Barcelona contemporània.

Fragment de la imatge "Jueus davant del rei" Haggadà de Sarajevo, Barcelona, 1350

JAUME I I L'ALJAMA DE BARCELONA

© Museu Lengadocian, Montpeller

Jaume I en una escena de caça pintada vers 1262 a l'enteixinat de la casa dels Conques a Montpeller (detall). El retrat, expressiu i realista, és l'única representació coetània coneguda del monarca.

El regnat de Jaume I, un dels més llargs de la nostra història (1213-1276), destaca, entre altres fets, per l'expansió territorial cap a la Mediterrània (Mallorca) i cap al sud (València) i pel desenvolupament institucional, amb un paper destacat de les noves formes de govern urbà, en un temps d'auge econòmic i d'expansió de les ciutats. Aquest procés va involucrar de ple les aljames jueves, les quals en sortiren beneficiades. Els textos parlen tots sols: la política de Jaume I amb relació als jueus de l'aljama de Barcelona es basa, a partir del privilegi de 1241, en l'atorgament de poder de regiment intern a la comunitat, a canvi de garanties en la recaptació fiscal; era un mecanisme similar al que va propiciar, vuit anys després (1249), el naixement del govern de la ciutat. A Barcelona s'establí, així mateix, el model que va articular la xarxa urbana de les comunitats jueves a través del sistema de les col·lectes d'impostos, mitjançant el qual les comunitats menors quedaven subor-

dinades a les quatre aljames principals: les de Barcelona, Girona, Lleida i Perpinyà. Cal destacar que aquesta articulació territorial de les aljames de la Catalunya del segle XIII i la primera meitat del segle XIV és un fenomen únic: no es coneixen altres casos de comunitats menors vinculades a les comunitats majors en cap indret de la diàspora jueva.

El privilegi constitutiu de la comunitat de jueus de Barcelona de 1241, que s'aplicaria després a la de Girona (1258) i a la del Rosselló (1269), determina la primera configuració de les comunitats de jueus de Catalunya com a entitats de dret públic. Amb aquest privilegi, el rei concedia a les aljames la facultat d'escollir dos, tres o més jutges per solucionar els litigis entre els particulars, amb poders per multar qui en desafies l'autoritat. La novetat del privilegi rau en el fet que manlleva als llinatges aristocràtics jueus la facultat de presidir la comunitat i nomenar els oficials econòmics i judicials: d'aquesta manera, el rei

eradicava els privilegis de franquícia que s'autoconcedien els prohoms per ser de noble llinatge.

El privilegi de 1241 encapçala la llarga llista de drets obtinguts pels jueus de Catalunya. A l'aljama de Barcelona, el rei Jaume va concedir, entre altres, el privilegi de no haver de patir tortura; el de poder apel·lar a les sentències dels tribunals ordinaris; la llibertat per escollir notari en els contractes amb els cristians; el privilegi de conservar els ossaris i les sinagogues; el d'edificar nous llocs d'oració i el de tenir carnisseries pròpies, així com el dret d'exempció d'allotjament del seguici reial.

El capteniment de Jaume I envers els jueus dels seus regnes es va manifestar també en l'àmbit de la política internacional, enfront de l'Església i de les disposicions adoptades als concilis de Laterà tercer (1179) i quart (1215). En aquest sentit, la constitució de 1228 aplicà tan sols dues de les disposicions conciliars i va ometre les més lesives, com l'obligació de portar un vestit diferent (una rodella) i l'obligació dels jutges de rebre el testimoni contrari dels cristians.

El regiment atorgat al call barceloní i la subseqüent articulació de les aljames del país mitjançant el sistema de les col·lectes es produeix en un període en què prosperitat econòmica, articulació institucional i florida cultural van alhora, amb figures capdavanteres com Moixé ben Nahman a Girona i Xelomó ben Adret a Barcelona. La construcció institucional de la Barcelona de mitjan segle XIII, amb els pactes respectius del rei i les elits de la comunitat jueva i de la societat urbana, es produí a l'alba de la gran aventura del comerç mediterrani, en l'arrencada del qual van tenir un paper destacat els jueus barcelonins: aquest serà l'objecte de la jornada «Barcelona, els jueus i el comerç mediterrani, segles XII- XIV» que el Centre de Recerca i Debat del MUHBA prepara per al mes de desembre vinent.

Eulàlia Vernet
Universitat de Barcelona

L'ENGINY DE POSTGUERRA. 'AUTOSCOOTERS', 'MOTOCARROS' I 'SABATILLES'

L'any 1953 l'empresa Autonacional de Barcelona va presentar a la Fira de Mostres un curiós i petit automòbil que es posaria a la venda immediatament. Era el primer Biscúter, el microcotxe que va arribar a tenir una producció més elevada i assolir el nivell més alt de vendes al conjunt de l'Estat espanyol a la dècada dels cinquanta. Altres empreses de l'aleshores molt limitat sector de l'automoció, que produïen vehicles industrials (és el cas de Maquitrans) o motocicletes, així com tallers mecànics tècnicament solvents però sense una estructura industrial potent i emprenedors amb ganes d'intentar noves iniciatives, també es van aventurar en aquesta línia.

Cap d'aquestes empreses, tanmateix, va arribar al volum i l'èxit relatiu del Biscúter, i ni tan sols Autonacional no va arribar mai a disposar d'uns recursos financers i industrials comparables als que es van mobilitzar per posar en marxa Seat. A més, l'aparició el 1957 del primer vehicle realment popular de l'Estat espanyol, el famós 600 de la Seat, va arrasar en el segment de mercat que podia estar interessat a adquirir un microcotxe, de tal manera que la producció es va aturar pocs anys després.

En certa manera, doncs, la producció d'aquesta mena de vehicles a

Biscúter 1958. Col.lecció Claudi Roca

AUTOMÓVILES «KAPI»
Y AUTOSCOOTER

El coche que nos brinda la industria española, asequible a todos los automovilistas y motoristas por...

- Económico
- Deportivo
- Elegante
- Práctico

“KAPISCOOTER” 125 - F

Publicitat del nou model Kapiscooter. Col.lecció Claudi Roca

Barcelona i el seu districte industrial d'automoció es presenta com un fenomen perfectament delimitat en el temps. Hi va haver una «finestra d'oportunitat» i s'intentà aprofitar-la, si bé amb èxit limitat: la història no és un camí inevitablement unívoc i una de les qüestions més interessants és estudiar la pluralitat de trajectòries. Si Seat triomfà i els microcotxes no, això no treu que totes aquestes iniciatives reforcessin el potencial del districte industrial barceloní del metall, cabdal per a la consolidació definitiva de la segona revolució industrial, en marxa des de mig segle abans i retardada per la guerra.

L'exposició que prepara el MUHBA a la fàbrica Fabra i Coats de cara al desembre proposa un relat històric partint de dos fils argumentals que permeten definir les coordenades del fenomen. En primer lloc, l'enginy de postguerra i els microcotxes dins de la seqüència històrica del sector industrial de l'automoció a Barcelona, per valorar l'impacte i el valor d'aquestes experiències en la producció de microcotxes, denominats de maneres tan diverses com autoscooters (per ser una espècie de punt intermedi entre moto i cotxe), motocarros (quan es tracta de les versions destinades al transport, una

mena de microfurgonetes) o sabatilles (el model de Biscúter que per la seva forma recordava el calçat d'estar per casa, simple i barat). En segon lloc, es fixa en la posició de les iniciatives de Barcelona en el context europeu, on en aquests mateixos anys es produïren processos comparables, amb vehicles com el singular Issetta (un microcotxe italià conegut popularment com a cotxe ou i que a Alemanya produïa BMW), que van arribar a obtenir un cert èxit.

L'exposició, de petit format, mostrarà una magnífica sèrie de microcotxes fabricats a Barcelona provinents de la col·lecció particular de Claudi Roca, així com objectes procedents de les col·leccions del MUHBA i d'altres museus i col·leccions privades. Tot el conjunt, articulat en una rigorosa i atractiva presentació històrica, constitueix un testimoni excepcional d'una societat que havia de tirar endavant en condicions encara molt pitjors que les actuals i que malgrat tot va temptejar totes les vies possibles de modernització, per superar els obstacles polítics, administratius i culturals que imposava la dictadura franquista.

Albert Cubeles Bonet

Historiador i coordinador del projecte

LA MÚSICA EN LA HISTÒRIA DE LA CIUTAT

La música és un art efímer que, en el mateix moment que neix, s'esvaeix. Tanmateix, en aquest petit lapsus de temps, és capaç de trasbalsar i d'interpel·lar. El llenguatge musical té tots els atributs del llenguatge, llevat del significat; una característica específica d'aquest llenguatge artístic que fa que connecti directament amb l'emoció. Ara bé, si el gaudi de la música *per se* alhora satisfà les nostres ànsies de coneixement, l'esdeveniment és doblement gratificant. La composició és un llenguatge artístic que es nodreix de les inquietuds i dels anhels de la societat on es genera i que es construeix utilitzant un llenguatge específic que també respon a un lloc i a un moment determinats.

La recuperació del patrimoni musical barceloní, i la seva difusió, és una de les tasques que porta a terme el Museu d'Història de Barcelona (MUHBA), de la mateixa manera que també treballa per a la recuperació d'altres àmbits patrimonials (literari, alimentari, arquitectònic, arqueològic, etc.) amb vista a conèixer millor la ciutat.

L'estudi d'aquest patrimoni musical i la seva difusió és el que ha portat el MUHBA a buscar una fórmula específica de col·laboració entre l'àmbit públic i el privat que li permetés organitzar un cicle de concerts de cambra durant el mes d'agost, l'edició d'un llibret i la programació d'un seguit de conferències. Les peces que havien de sonar havien de ser necessàriament obres creades a la ciutat o que hi tinguessin una estreta relació. El soci escollit per

portar a terme aquest nou projecte ha estat la Fundació Mas i Mas, una organització amb molta experiència en la programació de concerts i amb bons professionals, impulsada per Joan Mas, un entusiasta defensor de la música de cambra, dels concerts de

Rosa, Jaume Tribó, Jorge de Persia, Jaume Radigales, Joan Vives i Xavier Chavarria) i l'edició d'un llibret que recull vint històries musicals amb la ciutat de Barcelona com a protagonista. Els textos del llibret, escrits pel director artístic del cicle, Xavier

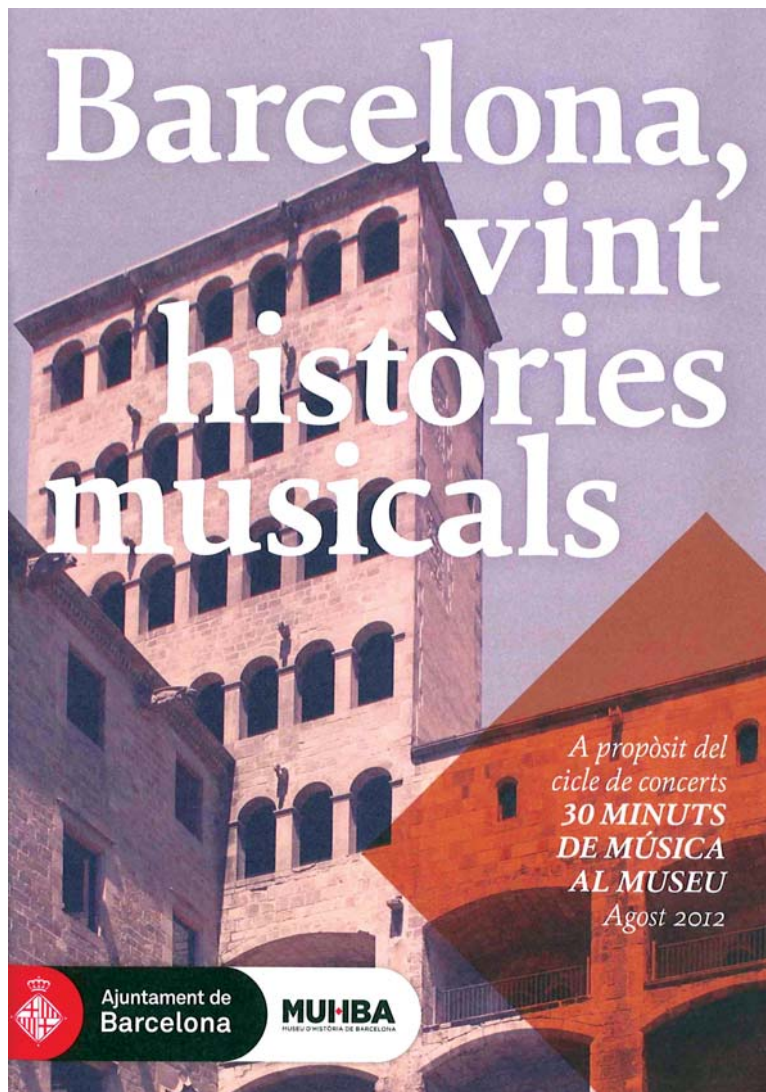
Chavarria, són vint relats breus que narren, de manera amena i entusiasta, el context històric que va fer possible la creació i la vitalitat musical de Barcelona des del darrer quart del segle XIX fins a mitjan segle XX. Cadascun dels relats dóna lloc a un dels concerts del cicle, i se n'especifica el programa.

Els concerts han aplegat un molt bon nivell d'interpretats, alguns nascuts a la ciutat i d'altres que l'han escollit per instal·lar-s'hi, i han fet sonar peces de compositors barcelonins o que van ser significatives i van impulsar *a posteriori* la creació. L'avantcambra del Tinell ha resultat un espai excel·lent per a la música, ha proporcionat una molt bona acústica i ha permès gaudir de la proximitat dels intèrprets. Els assistents, gairebé 3.400, han pogut gaudir de bona música de Barcelona, a preus molt assequibles (8, 6 i 4 euros) i en un

indret molt emblemàtic. Esperem que la iniciativa es pugui repetir i animi els intèrprets a treballar el repertori musical barceloní. Queden molts compositors –i compositoras– i moltes peces de música per recuperar, i el MUHBA ha de continuar sent el mirall sonor d'aquesta ciutat.

indret molt emblemàtic. Esperem que la iniciativa es pugui repetir i animi els intèrprets a treballar el repertori musical barceloní. Queden molts compositors –i compositoras– i moltes peces de música per recuperar, i el MUHBA ha de continuar sent el mirall sonor d'aquesta ciutat.

Teresa Macià i Bigorra
MUHBA

RECUPERAR LA CUINA: LES QÜESTIONS DE MÈTODE

La proposta va arribar a la Fundació Alcía de la mà del Museu d'Història de Barcelona, que ens va proposar l'estudi crític i l'aplicació pràctica d'una sèrie de receptes de menges habituals a Barcelona en el passat, a partir d'un treball d'investigació prèviament encomanat pel MUHBA a l'equip de Teresa Vinyoles (Universitat de Barcelona). La idea, com en el cas de la música o altres disciplines, era reproduir aquestes receptes de la forma més fidel possible a l'original, amb una crítica tan rigorosa com la que precisa la restauració d'un edifici o d'una pintura.

Com s'apuntava en anteriors butlletins del Museu, ja hi ha resultats! Per aconseguir-los, hem aplicat el procediment que la Fundació Alcía utilitza en tots els camps, és a dir, adaptar el mètode científic al món de la cuina, en un treball interdisciplinari amb especialistes de la gastronomia, el vi, la botànica, les espècies o els làctics, entre d'altres. Els principals reptes han estat els següents:

Així com avui dia s'ometen les explicacions més evidents en els receptaris professionals, el mateix passa en els receptaris del passat. La diferència és que el cuiner actual no té les referències que fa set segles, posem per cas, eren òbvies. Llavors cal contrastar fonts diverses i endegar un treball d'assaig i error fins a desxifrar com podia ser un procediment concret. Trobar els ingredients de temps passats no és tampoc senzill. Quina varietat de tomàquet es consumia a la Barcelona del segle XVIII? D'on venien

algunes espècies que actualment no s'utilitzen? Etcètera. En aquest cas el més recomanable és buscar els especialistes: per als tomàquets ha estat útil la comparació entre pintures de bodegons de l'època.

Pel que fa a les unitats de mesura, en moltes receptes no s'indiquen i si s'esmenten, no és fàcil de treballar amb unitats de pes que variaven d'una població a una altra.

La constant evolució tècnica de la cuina és una altra qüestió a resoldre. Ens podem servir de les noves eines, però sempre després de provar-ho amb les de l'època en qüestió i comparar. No s'ha de veure inconvenient en aplicar la tecnologia d'avui —per exemple, batre clares amb la muntadora en comptes de fer-ho a mà—, però després de comprovar que el resultat no varia.

Finalment, hi ha la valoració sensorial. Com valorar sense patró? Jutjar les propietats organolèptiques d'un plat del segle XIV o del segle XVIII és igual que descobrir una cuina estrangera per primera vegada. No tenim valors de referència per determinar si una cosa està o no ben executada. Per no caure en suposicions impossibles, el més raonable és acceptar la premissa que en totes les èpoques i en tots els llocs l'ésser humà ha tractat de fer coses "bones" per menjar, dins d'un codi determinat del gust. Entre les provatures en la interpretació d'una recepta, les que tinguin un sabor més estrany o agressiu són les que més possiblement es deuen a una mala interpretació, i no a una preferència

en temps passats pels sabors estranys o agressius. Com s'ha fet sempre a la cuina, s'imposa la capacitat de l'interessat per modelar les proporcions fins aconseguir que l'aliment es converteixi en una font de plaer.

Per acomplir el projecte plantejat pel MUHBA, quedava encara la necessitat de poder elaborar els productes de forma industrial, però sense alterar-los. En això hem gaudit de la complexitat de Quico Sosa, experimentat industrial i home inquiet, que ha aconseguit convertir aquestes menges en productes comercialitzables, dins del projecte MUHBA Nous Patrimonis de Barcelona.

Quan parlem de cuina i gastronomia històrica, la tasca de recerca pot ser immensa, tant per la diversitat de fonts com, altres vegades, per la manca d'informació. Isidra Maranges fou una dona capaç de compilar la cuina medieval catalana i de crear un coneixement útil i perdurable. Els seus treballs ens han estat de gran ajut i per això dediquem la tasca de la Fundació Alcía en aquesta recerca a l'Isidra, que ens va deixar el juliol passat, però que a través dels seus estudis continuarà essent una guia per a les generacions de cuiners i gastrònoms que vulguin aprendre dels mestres del passat.

Jaume Biarnés
Fundació Alcía

Dona servint xocolata. Plafó de rajoles de ceràmica, segle XVIII

BUI TS QUE S'OMPLEN, NOUS OBJECTES PER A LA HISTÒRIA DE LA CIUTAT

L'obertura, el passat mes de juliol, d'una extensió del Laboratori MUHBA, anunci d'una presentació més àmplia de les novetats en aquest projecte estratègic del Museu que tindrà lloc avançada la tardor, fa oportú un comentari dels avenços en la formació de la col·lecció contemporània d'història de Barcelona, base imprescindible per a la construcció de discursos museogràfics sobre la ciutat dels darrers segles.

Més encara quan es tracta d'una aportació ciutadana al patrimoni públic de la ciutat, al servei dels ciutadans d'avui i de demà.

L'exposició *Laboratori MUHBA. Col·leccionem la ciutat* va instal·lar-se a Casa Padellàs a primers de novembre del 2011. Estructurada en dues parts, a la primera s'hi fa un esbós dels eixos conductors de la història contemporània de Barcelona: la voluntat d'exercir la capitalitat, la construcció física i simbòlica de l'espai urbà, els conflictes explícits o soterrats que han sacsejat la ciutat contemporània, o la creativitat, manifestada en una doble direcció: aquella que s'expressa a través de les diverses formes més o menys institucionalitzades de cultura i aquella altra que es manifesta mitjançant la recerca i la innovació aplicades.

Tot això explicat a través d'objectes presents i absents. Presències i absències. Plens i buits: aquesta és una de les claus conceptuals de l'exposició *Laboratori MUHBA. Col·leccionem la ciutat*. Plens són aquells espais que omplen les peces que ja pertanyen a les col·leccions del Museu des de fa temps, molts dels quals havien estat presentats, fins al 1991, a l'exposició permanent instal·lada a la mateixa casa Padellàs i que ara es poden retrobar i reveure. Un primer tast per començar a mostrar i recuperar una part significativa del nostre patrimoni "ocult", de moment en forma de gabinet d'objectes.

S'hi retroben, per exemple, l'escut de la ciutat que coronava l'antiga font de la plaça de sant Pere, la primera pedra de la construcció de la Barceloneta, les pedres litogràfiques per imprimir el plànol de l'Eixample d'Ildefons Cerdà, un canelobre que recorda el funest bombardeig d'Espartero sobre Barcelona, una bomba Orsini com la que no va esclatar a l'atemptat del Liceu de 1893, les pintures representant el port o els convents desapareguts de la ciutat, la torxa olímpica, etc.

"Aquest espai és ple de buits", llegeix el visitant en un rètol que es troba de cara tot just entrar-hi. I és que amb els fons de què disposa el Museu actualment, com els que acabem d'esmentar, tot i la seva rellevància, no n'hi ha prou per a construir una visió àmplia de la història de la ciutat. La col·lecció contemporània del MUHBA té punts forts, però els buits són encara molt significatius. Els destaquem per fer-ho evident i per, d'aquesta manera, reforçar la crida als ciutadans a participar en aquest projecte, aportant objectes o informacions sobre elements que considerin rellevants per a la història de Barcelona i, al cap i a la fi, omplir buits i fer-los plens.

La segona part de l'exposició *Laboratori MUHBA. Col·leccionem la ciutat* permet mostrar algunes aportacions que recentment han passat a formar part dels fons del Museu o estan en curs de fer-ho, ententant aquesta via de participació que volem seguir reforçant. Hi destaca, per exemple, tot el material reunit pels Amics de la Fabra i Coats, des del carro dels bombers de la fàbrica fins a una placa commemorativa del premi que la Societat Econòmica Barcelonina d'Amics del País va atorgar a Fabra i Coats l'any 1915, obra de l'escultor modernista Josep Llimona. Passant per nombrosos testimonis del que era el treball a la fàbrica, que hauran de ser la base del projecte del Museu a Fabra i Coats sobre la ciutat i el treball. És així mateix una presència destacada el Seat 600 aportat pel Sr. Carles Vallejo, després d'un primer temps de préstec per a l'exposició *Ja tenim 600!* (2010): una peça imprescindible per parlar de la Barcelona contemporània. Sense oblidar els cartells de l'estudi de disseny gràfic Villuendas+Gómez, que anticipen la donació d'un fons molt important en curs de catalogació i d'estudi

Laboratori MUHBA. Col·leccionem la ciutat

Laboratori MUHBA. Col·leccionem la ciutat.

en tant que reflex de la Transició: les campanyes pel català a l'escola, la recuperació dels noms dels carrers i dels locals ocupats per organismes de l'administració franquista, el debat sobre el divorci, la festa al carrer, la dinàmica associativa, etc.

L'administració municipal també és una font important d'aportacions per a les col·leccions d'història de la ciutat. Via Mercats Municipals arribà una espectacular parada modernista del mercat de Sant Antoni que ja va ser objecte de comentari al butlletí núm. 25. I n'han d'arribar més. La important acció escolar de l'Ajuntament de Barcelona també la trobem molt ben representada mitjançant els materials aportats per l'Institut Municipal d'Educació i en aquest cas, a més, per la donació del Sr. Marc Cuixart del dibuix original d'un dels emblemàtics centres escolars de l'Ajuntament deguts a l'arquitecte Goday.

El Servei d'arqueologia, atent a les intervencions d'interès patrimonial que es duen a terme a la ciutat, ha propiciat l'entrada al Museu d'una altra col·lecció singular, que amb el temps estem segurs que serà de referència. Es tracta d'una àmplia col·lecció de mostres de paviment hidràulic, un element especialment identificador de les cases construïdes a Barcelona entre la fi del segle XIX i començaments del XX. No podem oblidar, tampoc, la contribució del mecenatge privat, representat aquí mitjançant els dos quadres que representen la construcció del port a mitjan segle XX, adquirits per al Museu per Gas Natural Fenosa. En donàvem notícia al Butlletí número 24. Tot això acompanyat i reforçat per una intensa activitat de recerca i de difusió des del Centre de Recerca i Debat del museu, com també de la reflexió conjunta amb els museus de la xarxa europea de museus d'història encapçalada pel MUHBA. Destaquem per exemple les jornades organitzades pel Museu per a l'intercanvi de reflexions i de punts de vista creuats sobre la col·lecció contemporània. I també les visites guiades al Centre de Conservació i Restauració, coordinades pels departaments de Col·leccions i Centres i de Programes del Museu,

que, donat l'interès que han desvetllat, tindran continuïtat. Aquestes visites permeten al MUHBA mostrar el seu treball portes endins, la recerca i la innovació en l'àmbit de la conservació restauració, el coneixement de la tasca que porta a terme l'arxiu arqueològic com a dipositari del material procedent d'intervencions arqueològiques dutes a terme a la ciutat i l'apropament a les col·leccions del museu que no estan exposades.

El projecte Laboratori MUHBA és, doncs, un projecte que implica tots els departaments del museu, viu, actiu i en marxa vers la formació d'una col·lecció que permeti representar en múltiples registres la història de Barcelona. Ho confirma la presentació de les darreres incorporacions a partir del mes de juliol. Nous objectes aportats pel Gabinet d'Alcaldia de l'Ajuntament, la societat municipal 22@, associacions com els Amics de la Fabra i Coats –novament–, l'Associació d'estudis històrics de l'automoció, empreses com Escofet 1886, Inoxcrom o Cacaolat, i nombrosos particulars com Adela Alòs i germans, Marina Subirats, la família Durall, la família Sanpons, Maria Vinyeta, Núria Puchal o Mercè Oliva Feliu i Lucía de la Esperanza. Des d'una entrada de la cerimònia de clausura dels Jocs Olímpics de Barcelona als panots dissenyats per Gaudí, passant per les màquines, objectes i rètols de la impremta Sanpons, la caixa de canvis d'un dels últims Pegaso produïts a la Zona Franca, l'espectacular maqueta del Poblenou, l'obra de Josep Subirats comentada en aquest mateix butlletí o la documentació i material gràfic dels tallers Oliva Artés del Poblenou, un espai vinculat al projecte del MUHBA per explicar la Barcelona contemporània. Més enllà de tot això que ja ha fructificat hi ha altres accions en marxa. Seguim col·leccionant la ciutat, amb la col·laboració de tots vosaltres. En tornarem a parlar.

Josep Bracons Clapés
MUHBA

JOSEP SUBIRATS: BARRAQUES A MONTJUÏC

©MUHBA (autor: Patricia Puig)

Josep Subirats i Samora (Barcelona, 1914-1977) es va formar a Llotja, en aquells temps, poc abans de la guerra, en què la vella escola d'art semblava recuperar la il·lusió, després d'haver passat bastants anys malhumorada amb l'art modern. L'esclat de la guerra el va decantar forçosament vers el cartellisme, tot just a l'inici de la seva trajectòria. Integrat al Sindicat de Dibuxants Professionals, participà d'aquella mítica fàbrica d'iconografia antifeixista. És prou conegut el seu cartell amb la consigna *Camperol! La revolució necessita el teu esforç*. Tot seguit, el front, la desfeta, el camp de concentració al Barcarès i el no menys dolorós retorn com a vençut (que no derrotat). Testimoni d'aquesta experiència vital, forta i punyent, en són una sèrie de dibuixos que a mesura que van anar sortint a la llum mitjançant exposicions van suposar el seu reconeixement tardà com a artista —Subirats sempre va ser una persona discreta i molt poc donada a comercialitzar-se—, així com el reconeixement del valor d'aquests dibuixos com a document històric de primera magnitud. Una crònica personal esdevinguda reflex d'un drama col·lectiu. Encara és recent la memòria de l'exposició *Josep Subirats, periple d'un artista: del front als camps de concentració i dels batallons de treballadors als suburbis de Barcelona* que l'any 2011 va dedicar-li el Museu d'Història de Catalunya. Ara, gràcies a la generositat i a la sensibilitat amb què els fills de Josep Subirats tenen cura de l'obra del seu

pare, el Laboratori MUHBA pot presentar quatre dibuixos seus que corresponen a l'etapa posterior, la del retorn a la Barcelona de postguerra. Visions de la perifèria, allà on es produeix el contrast entre allò urbà i allò rural: les vies del ferrocarril i els pals de l'electricitat en perfecte desordre (1950), el rec comtal (1947) o les barraques de Montjuïc amb una exuberant atzavara en primer terme (1953). Més una vista del barri de Vallcarca, amb les seves cases esgraonades, corresponent a l'any 1935. Com ha escrit Marina Subirats, filla de l'autor, és el seu tema de sempre, la representació de la marginalitat: els camps dels afores de Barcelona, d'aquesta ciutat canviant... les fires de barri, els camps de futbol, les barques del moll... Aquests quatre dibuixos incorporats al Laboratori MUHBA, amb la seva voluntat d'esdevenir crònica urbana, són documents rellevants per a la història de Barcelona en la mesura que construeixen un punt de vista molt ric sobre la ciutat, en tota la seva extensió.

Josep Bracons Clapés
MUHBA

**JOSEP SUBIRATS:
BARRAQUES A MONTJUÏC**
Cronologia: 1953.

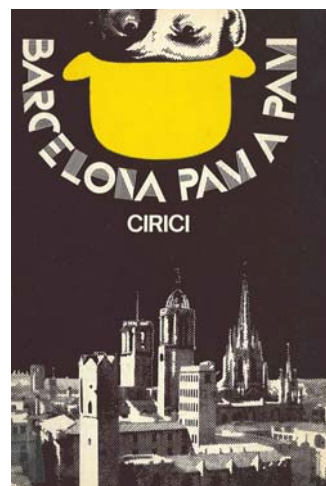
Materials i tècnica: Llapis plom sobre paper.

Dimensions: 35 x 35 cm.

Aportació de Marina Subirats al Laboratori MUHBA.

Barcelona pam a pam

El 18 de setembre es presentà al Museu la reedició de *Barcelona pam a pam*, d'Alexandre Cirici. Una obra mestra que compta ara amb el valor afegit de l'àmplia actualització feta per l'arquitecta Itziar González Virós. Cirici, preocupat per la relació entre patrimoni, ciutat i cohesió cultural, va incorporar, al costat dels grans elements patrimonials concentrats a la ciutat històrica, paisatges i edificis fruit del creixement contemporani, amb vista a afavorir l'apropiació de la ciutat per tots els ciutadans.

Premi FAD: La Barcelona de Ferro

El 20 de juliol passat, el llibre *La Barcelona de ferro*, publicat pel MUHBA i editat per Assumpció Feliu i Antoni Vilanova, va rebre, *ex aequo* amb altres tres obres, el premi FAD de pensament i crítica. El jurat va estimar que totes elles, des de diferents marcs teòrics, perspectives metodològiques i entorns de recerca, oferien un panorama clarificador de l'actualitat. Pel que fa a *La Barcelona de ferro*, el jurat en va valorar la revisió històrica del que suposen els canvis tecnològics i les seves repercussions.

PINTURES DE BARCINO

Cadascun dels objectes de la col·lecció del Museu és un instrument que ens permet ampliar els coneixements sobre la nostra ciutat. Cal simplement interrogar l'objecte, resseguir-ne la història, analitzar l'entorn del qual va formar part o esbrinar les diverses mans per les quals va passar. Les respostes ens conduiran, sens dubte, a la descoberta de nous detalls d'un moment de la història de Barcelona.

Fins i tot quan l'objecte és fragmentari continua acomplint aquesta funció. Aquest és el cas de les més de dues-centes caixes plenes de fragments de pintura mural procedents de les excavacions efectuades al número 15 del carrer Avinyó, on l'any 2004 es va exhumar una *domus* romana amb fases constructives que abasten del segle I al IV d.C.

Aquest material fragmentari, però alhora impressionant per la riquesa decorativa i l'abundància de material conservat, obre un nou capítol per conèixer l'evolució de la decoració dels interiors dels habitatges de Barcelona, en aquest cas de la Barcino romana.

El Projecte Avinyó, 15 contempla reconstruir els motius decoratius de les tres estances conservades d'aquesta *domus*, des del sòcol fins al sostre, i situar-los cronològicament. També vol estudiar les connexions existents entre la decoració i l'ús de l'estança, així com les variacions decoratives que es van succeir en el temps o els paral·lels amb altres conjunts.

La reconstrucció serà virtual i es farà a partir dels calcs de la decoració dels fragments. Per complementar-la, es farà també la reconstrucció física i tangible d'un sol parament emprant i connectant els fragments originals. Paral·lelament es duran a terme altres recerques complementàries relatives a la capa de preparació i la tècnica pictòrica, i s'analitzaran les fases constructives de la *domus*.

Fotografia: Pep Parer-MUHBA

Lídia Font
MUHBA

CINEMA HISTÒRIA BARCELONA

El cinema és, abans de res, representació. Tant si parlem de ficció com de l'anomenat cinema documental, sempre és una ordenació interessada d'elements diversos procedents del camp de l'art (literaris, fotogràfics, teatrals, musicals, gestuals...) que sota les regles pròpies del llenguatge i la tècnica cinematogràfica produeix relats erigits com preteses explicacions de la realitat, ja sigui aquesta històrica (passat i present) o projectada (futur). En el cas del cinema de ficció, els possibles fets històrics evocats queden sempre supeditats a la fabulació, al relat imaginari, amb una preponderància manifesta del caràcter més artístic –potser caldria dir estètic– dels seus components. El documental, en canvi, aspira a oferir una interpretació raonada, concreta i determinada –una versió– d'allò que anomenem realitat, dels fets històrics, i és a ella que s'adapten els components cinematogràfics essencials. Podríem dir que mentre el primer posa «la història» inventada per damunt de «la Història» estudiada, en el segon cas és a la inversa.

Igualment, no és igual la relació entre el cinema i la història que entre la història i el cinema. En el primer cas tindríem les diverses variants de com el cinema ha obtingut de la història elements i recursos per a les seves produccions o l'esdevenir històric del mateix art cinematogràfic. En el segon, parlaríem del cinema no com a mitjà, sinó com a font primària per a l'historiador: com les pel·lícules poden constituir una font d'obtenció de dades històriques útils a l'investigador. Així, pel seu propi caràcter, la relació entre la història i el cinema està farcida de paranys i mitges veritats, avisos i possibilitats. És una relació que per força obliga les dues disciplines a prendre consciència dels seus propis límits i del que realment són. Posar Barcelona com a tema d'estudi històric i indagar fins a quin punt el cinema pot ser una font d'ajuda, cercant-hi la trajectòria de la ciutat, el seu patrimoni històric i artístic i les seves representacions urbanes, esdevé, així, un interessant joc de miralls. De miralls que precisen d'aparells: no deixeu de visitar, a la Capella de Santa Àgata, l'exposició de la col·lecció Queraltó.

Xavier Cazeneuve
Historiador

Fotograma de "El ojo de cristal" (Antonio Santillán, 1956).

PER LLEGIR

Laia Colomer (ed.)

La intervenció arqueològica en les necròpolis històriques. Els cementiris jueus

Barcelona: MUHBA, Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona, 2012.

Edició en català, castellà i anglès

Aquest volum de propera aparició les ponències presentades per Renée Sivan, Neil A. Silberman, Matías Calvo i Vicent Lerma, Oriol Saula i Anna Colet, Daniel Botella, Isabel Santana, Gemma Hernández, Oriol Clos, Ferran Puig i Max Polonovski en les jornades organitzades pel Museu d'Història de Barcelona el gener de 2009. Les conferències presenten estudis sobre diferents necròpolis jueves de Catalunya i de tota la Península, i algunes reflexions sobre el tractament que s'hauria de preveure i aplicar al patrimoni arqueològic funerari jueu. Així mateix, el volum conté la transcripció de tots els debats i taules rodones que van tenir lloc. Per últim es presenten les conclusions de les jornades.

Alex Sánchez (ed.)

Indianes, 1736-1847. Els orígens de la Barcelona industrial

Barcelona: MUHBA, Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona, 2012.

Edició en català. 18 €

Aquest nou llibre de la col·lecció Pòsits demostra la importància que va

tenir la indústria tèxtil per al desenvolupament de la Barcelona moderna. La producció de les anomenades indianes, teles de cotó estampades d'origen asiàtic, va convertir la capital catalana en una de les principals ciutats industrioses de l'Europa de finals del segle XVIII. Aquesta manufactura va generar les condicions econòmiques, tecnològiques i institucionals per fer possible l'aparició de la indústria moderna a la Ciutat Comtal, tal com narra l'historiador Àlex Sánchez en el seu article.

El volum es complementa amb un itinerari, molt documentat, de l'arquitecte Jaume Artigues al voltant dels vestigis que resten de les primeres fàbriques i tallers d'indianes al barri de Sant Pere.

Teatres / BCN

Guia d'Història Urbana, núm. 12

Com la resta de guies editades pel MUHBA, la número 12, dedicada als teatres de Barcelona, pretén construir un punt de vista innovador i interessant per als barcelonins i els turistes sobre els elements patrimonials de la ciutat en relació amb la seva història urbana. La guia, elaborada per Antoni Ramon, arquitecte i professor de la UPC, situa la cronologia dels teatres en l'espai urbà i construeix una història dels teatres que es mou en paral·lel a la de Barcelona, tot dibuixant una perspectiva on el fet teatral fa un paper no pas secundari a l'hora d'acompanyar l'evolució de la ciutat. Aquest recorregut temporal es pauta mitjançant una seqüència de mapes teatrals que són l'expressió, o millor dit, la representació cartogràfica, d'uns períodes en els quals es produeix una conjunció entre l'activitat teatral i la construcció dels teatres i de la ciutat,

i que ens descobreix la capacitat urbanitzadora del fet teatral a la ciutat moderna. Com si el teatre, que es fixa en un emplaçament, se situa en un indret, en un cert sentit precedís, anticipés, el desenvolupament urbanístic, com si l'intuís, i portés a terme una mena de tasca colonitzadora.

Cooperatives / BCN

Guia d'Història Urbana, núm. 13

Aquesta nova guia d'història urbana del MUHBA, elaborada pels estudiosos del cooperativisme a Catalunya Ivan Miró i Jordi Garcia, situa aquest fenomen que arrelà als barris obrers de Barcelona entre mitjan segle XIX i 1939 per tal de fer front a les dificultats econòmiques que patien els obrers. Les cooperatives de consum garantiren l'abastiment alimentari de les poblacions treballadores allunyades del centre barceloní, però també contribuïren a crear la identitat cultural dels antics pobles del pla de Barcelona, ja que acabaren protagonitzant la vida quotidiana dels seus territoris, amb edificis propis que albergaven no solament relacions econòmiques fraternals, sinó també una rica vida social i cultural. La guia recull igualment alguns projectes cooperativistes singulars com és el cas de les farmàcies populars, la propietat d'empreses de producció alimentària per part de cooperatives de consum o la creació de l'Agrupació Femenina de Propaganda Cooperatista, alhora que inclou la relació de les cooperatives obreres de consum que existien a Barcelona el 1935 i la dels edificis de les antigues cooperatives de consum que es conserven actualment.

LA CENTRAL DEL MUHBA

La llibreria La Central del Museu d'Història de Barcelona proposa establir un diàleg enriquidor amb els continguts del museu, amb un ampli repertori de llibres i objectes.

La Central del MUHBA

Baixada de la Llibreteria, 7 08002 Barcelona / 932 690 804

Horaris: de dimarts a dissabte, de 10 a 20.30 hores

Diuenge, de 10 a 15.30 hores

PATRIMONIA'M, UN PROGRAMA CONSOLIDAT

Nascut l'any 2005 com un projecte pilot destinat a les escoles de Ciutat Vella, "Patrimonia'm" és un bon exemple de cooperació entre el museu i les escoles. L'objectiu del programa és l'estudi pels alumnes d'un element patrimonial de la ciutat, des d'una perspectiva pluridisciplinària, que compta amb la formació, l'acompanyament i la tutoria del Museu.

Amb una mitjana de 370 alumnes per curs en els darrers anys, "Patrimonia'm" és un programa en expansió. A la continuïtat dels centres de Ciutat Vella que des de l'inici hi participen, del CEIP Mestre Morera de Ciutat Meridiana, incorporat el 2009, i de l'escola Jacint Verdaguer de Sants Montjuïc, incorporada el 2010, enguany s'hi sumen cinc noves escoles de Les Corts i de Sarrià Sant Gervasi, i es treballa per tal que l'any vinent s'hi puguin afegir centres de Gràcia i d'Horta-Guinardó.

La difusió territorial s'acompanya d'una diversificació dels interessos per part de les escoles. Si, com era d'esperar, els vestigis de Barcino són tractats pels centres de Ciutat Vella sobretot, el monestir de Pedralbes i la ciutat medieval seran els centres d'interès de les escoles noves d'aquest curs. La ciutat contemporània, amb el Park Güell i el Turó de la Rovira com a referents patrimonials, s'incorporaran el curs vinent.

Mònica Blasco
MUHBA

PROJECTE QRGÒTIC, UNA RUTA QUE UNEIX COMERÇ I PATRIMONI HISTÒRIC

Més de trenta comerciants dels carrers Llibreteria i Freneria han fet realitat la primera ruta cultural de carrer a Barcelona basada en el codi QR. Agrupats en l'associació de comerciants i amb la col·laboració del MUHBA, han fet possible consultar des del telèfon mòbil una interessant informació sobre història i patrimoni, junt amb dades comercials.

Com un museu obert, els relats de les diferents botigues formen, plegats, una panoràmica de la trajectòria de Barcelona vista des del nucli antic, conegut avui com el Barri Gòtic.

Els codis instal·lats als aparadors dels establiments permeten accedir a un web optimitzat (www.qrgotic.com) que recull continguts multimèdia, fotografies, vídeos i descripcions que situen el vianant des de l'època romana fins a l'actualitat.

Aquesta iniciativa pionera integra les noves tecnologies i les xarxes socials per tal d'incentivar comerç i coneixement alhora, en una línia rigorosa de promoció econòmica de la ciutat que el MUHBA també fa seva.

Carme Garcia i Soler
MUHBA

VOL REBRE EL MUSEU A CASA SEVA?

El MUHBA treballa en l'elaboració de nous formats digitals que, com el propi MUHBA Butlletí, facilitin la comunicació de les diverses iniciatives i projectes. Si vol rebre'ls, adreça a reservesmuhba@bcn.cat per tal de poder formalitzar les seves dades.

AMICS I AMIGUES DEL MUHBA

DESTACATS DE L'AGENDA D'OCTUBRE A GENER

Casa Parés, 1875-2007. Un taller de foneria a Ciutat Vella

El passat fabril de la Barcelona va deixar un pòsit de petits tallers al cor de ciutat vella. Un exemple de la persistència d'aquest tipus de treball és la foneria d'estany i plom fundada l'any 1875 a prop del mercat de santa Caterina que coneixerem mitjançant les explicacions d'un familiar de l'antic propietari.

Dissabte 3 de novembre.

MUHBA Plaça del Rei, a les 10:15 h.

Paraules i sons de Barcelona

Un recorregut literari per la Barcelona dels segles XIX i XX. Amb textos de 21 autors diferents que descriuen la ciutat, seleccionats i dits per Gemma Sangerman i amb l'acompanyament musical al clarinet d'Oriol Romaní.

Dimecres 12 de desembre.

MUHBA Plaça del Rei. Sala Martí l'Humà, a les 19 h.

L'enginy de postguerra 'Autoscooters', 'Motocarros' i 'Sabatilles'. Barcelona, 1947-1960.

Catalunya va superar l'adversitat de la postguerra que la condemnava a la postergació gràcies al dinamisme de la iniciativa privada, l'organització empresarial i el bagatge tècnic que va posar al servei de la producció, entre altres coses, de cotxes utilitaris a preus assequibles. La col·lecció de Claudi Roca reuneix gran part de les fites assolides pel sector de l'automoció en els difícils anys de l'autarquia.

Dissabte 12 de gener.

MUHBA Fabra i Coats, (c/ Sant Adrià, 20), a les 11 h.

Fes-te soci dels Amics del MUHBA

Per a més informació, 93 256 21 22 o amicasmuhba@bcn.cat

El MUHBA compta amb el suport del Cercle del Museu:

Patrons institucionals

Societat Econòmica
Barcelonesa
d'Amics del País

Consell Econòmic
i Social de Barcelona

Ateneu Barcelonès

Sport Cultura
Barcelona

Associació
Consell de Cent

IEMed.

Institut Europeu
de la Mediterrània

Fundació Centre
Internacional
de Música Antiga

Associació
Enginyers Industrials
de Catalunya

Patrons benefactors

abertis

Aigües de
Barcelona

SIEMENS

gasNatural
fenosa

REPSOL

el Periódico

Associats

iGuzzini

Amics

Canon

GRUP JULIÀ

MUHBA MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA

Butlletí 27

Consell de Redacció: Àngels Bertran, Mònica Blasco, Josep Bracons, Carme Cazalla, Carme Garcia, Núria Miró Disseny gràfic: Miguel Sal Edició: L'Avenç Direcció: Joan Roca Secretari tècnic: Jaime Irigoyen

Dipòsit Legal: B. 47.520-76

ISSN: 2013-8253

bcn.cat/
museuhistoria
facebook.com/barcelonacultura
twitter.com/bcn cultura